

УДК 332.83

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ БЕЗПЕКИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Дем'яненко Аліна Анатоліївна, аспірант, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Анотація — запропоновано класифікацію загроз безпеки людського розвитку за рахунок їх систематизації за компонентами людського розвитку (довголіття, освіта, економічний добробут, екологічний добробут, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій).

Ключові слова — безпека, загрози, класифікація, людський розвиток.

Людський розвиток на сьогодні формується під впливом різних чинників, яким складно своєчасно запобігти. Такі процеси як глобалізація, розвиток високо та наукомістких технологій не лише дозволяють задовольняти зростаючі потреби людини, а й породжують певні загрози та ризики стійкому розширенню можливостей і свобод.

Результати дослідження питань, пов'язаних із виявленням та аналізом негативних чинників людського існування та розвитку, висвітлені у працях таких учених: М. Воротнюк, Л. Капіца, Е. Лібанової, О. Макарової, С. Пирожкова, М. Пеляха, А. Сена, О. Титарчук, О. Хмелевської, Д. Хастінгса, М. Хилько, фахівців комісії з питань людської безпеки ПРООН та ін.

Загроза – одне з ключових понять у сфері забезпечення безпеки людського розвитку. Загрозами безпеки людського розвитку є сукупність факторів та умов, здатних чинити негативний, дестабілізуючий вплив на конкретний компонент (або компоненти) людського розвитку.

Вітчизняний науковець Л. Капіца визначає такі основні загрози безпеці людського розвитку: нерівність і бідність; міждержавні та внутрішньодержавні конфлікти, велика кількість біженців, зруйновані величезні території лісу і забруднені сільськогосподарські угіддя, забруднені річки і атмосфера,

великий перелік зниклих видів тварин і рослин, масові вбивства і приниження людської гідності, етнічна ненависть, расизм і тероризм [2].

М. О. Воротнюк та О. О. Сушко вважають, що загрози безпеці людського розвитку проявляються, насамперед, у вигляді: демографічних змін, змін у складі родини, внутрішньої узгодженості, взаємозв'язків, звичок, змін у соціальній поведінці індивідумів [1].

В. Р. Сіденко [3], пропонує дещо інший перелік проблем, як то: посилення демографічної кризи; проблеми продовольчого забезпечення; погіршення стану здоров'я людини; загострення соціальної нерівності у світі; поширення транскордонної злочинності тощо.

Науковцем О. М. Хмелевською обґрунтовано класифікацію освітніх ризиків у контексті людського розвитку, що зумовило проведення подальших досліджень та розгляд векторів розширення концепції. Так, О. М. Хмелевською визначено такі дестабілізуючі чинники: доступу до освіти; участь в освітньому процесі; недостатньо висока якість навчання; неефективне використання освітнього потенціалу [4, с. 155-157].

Всебічний аналіз дестабілізуючих чинників дає можливість класифікувати важливі для безпеки людського розвитку загрози. Так, у результаті узагальнення наукових джерел, виявлено що найбільш популярною ознакою класифікації загроз є розподілення їх за джерелом виникнення (або природою). Так, усі загрози безпеки людського розвитку можна розділити на три групи – антропогенні; техногенні та стихійні. За часом дії, загрози безпеки людського розвитку поділяють на постійні та тимчасові. За територіальною ознакою, загрози поділяються на глобальні та локальні. Глобальні загрози стосуються життя і розвитку всього людства і вимагають вирішення на рівні колективних зу-

силь населення усього світу. Локальними є загрози, які зачіпають лише певну групу людей, країн, регіонів або певну місцевість.

Відповідно до розглянутих ознак класифікації загроз безпеки людського розвитку ми дійшли висновку про відсутність чіткого їх поділу, адже, як приклад, за територіальною ознакою, та чи інша глобальна загроза у різних регіонах чи країнах може проявитись по-різному і бути локальною. У той же час локальні загрози можуть визначатися глобальними та бути формою їх прояву. Так, неврахування зв'язку між глобальними та локальними загрозами та їх протиставлення може призвести до прийняття нераціональних практичних рішень та вживання недостатньо ефективних заходів, що може призвести до загострення ситуації. Таким же чином, за часом дії, поділяючи загрози на постійні та тимчасові, такий поділ також вважаємо умовним.

Пошук ефективного підходу до класифікації загроз безпеки людського розвитку, що дозволить у подальшому формалізувати їх, включити в інтегральну оцінку безпеки людського розвитку та підвищити надійність результатів оцінювання спонукає автора звернути увагу на доцільність уточнення класифікації загроз за компонентами людського розвитку. Таким чином, за цією ознакою пропонуємо виділяти загрози довголіттю, освіти, економічного добробуту, екологічного добробуту та загрози розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Так, до загроз безпеки людського розвитку за компонентом довголіття слід віднести: дитячу та материнську смертність; підліткову народжуваність; скоєння самогубства, у тому числі серед підлітків; захворюваність та епідемії соціально-небезпечних хвороб; посилення криміногенної ситуації у суспільстві. Серед загроз за компонентом «освіта» слід виділити такі: незворотну освітню міграцію; відтік учених зі сфери науки; безробіття серед випускників ЗВО; нестачу фінансових ресурсів домогосподарств для здобуття якісної освіти. Загрозами за компонентом економічного добробуту є: безробіття; соціально-економічна нерівність; бідність; вимушена неповна зайнятість; затримки із ви-

плати заробітної плати працівникам; переведення на неповний робочий день серед працюючих; інфляцію; корупцію. Серед загроз екологічного добробуту варто виділити забруднення повітря, водних ресурсів, знищення лісових ресурсів, спалювання відходів тощо. Загрозами розвитку інформаційно-комунікаційних технологій є порушення конфіденційності інформації; злочини, пов'язані з покупками та продажем через мережу Інтернет; незаконне заволодіння персональними даними; телефонні та інші шахрайства; цифрова нерівність та доступність Інтернету.

Підсумовуючи вищевикладене, науковим результатом даного дослідження є уточнення класифікації загроз безпеки людського розвитку за рахунок їх систематизації за компонентами людського розвитку (довголіття, освіта, економічний добробут, екологічний добробут, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій) що дозволяє розширити сферу застосування класифікації.

Список використаної літератури

1. Воротнюк М. Парадигма людської безпеки : теорія та практика [Електронний ресурс]. / М. Воротнюк, О. Сушко // Людська безпека як імператив сучасної епохи : переніс фокусу з держави на людину. – К. : Фонд ім. Фрідріха Еберта, Представництво в Україні. – 18 с. – Режим доступу : <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/07749.pdf>.
2. Капица Л. Человеческая безопасность // Научный журнал «Экономика, право, политика и безопасность». – 2005. – №1.
3. Сіденко В. Р. Нові глобальні виклики та їх вплив на формування суспільних цінностей / Сіденко В. Р. // Український соціум. – 2014. – №1(48), с. 7–21.
4. Хмелевська О. М. Освітні ризики у контексті людського розвитку / О. М. Хмелевська // Демографія та соціальна економіка. – 2016. – № 3. – С. 145–157.

Автори

Дем'яненко Аліна Анатоліївна, аспірант кафедри економіки та соціальних наук Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, (daa22@ukr.net).

Тези доповіді надійшли 14 січня 2020 року.

Опубліковано в авторській редакції.

